

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ДУБЕЦЬКА ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»
CASE OF DUBETSKA AND OTHERS v. UKRAINE**

(Заява 30499/03)

РІШЕННЯ

*У текст було внесено зміни 2 травня та 18 жовтня 2011 року
відповідно до правила 81 Регламенту Суду*

СТРАСБУРГ

10 лютого 2011 року

ОСТАТОЧНЕ

10 травня 2011 року

\
*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2
статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним
виправленням.*

У справі «Дубецька та інші проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція) (далі — Суд), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер **Лоренцен** (Peer Lorenzen), **Голова**,

Карел **Юнгвірт** (Karel Jungwiert),

Марк **Віллігер** (Mark Villiger),

Мір'яна **Лазарова-Трайковська** (Mirjana Lazarova Trajkovska),

Здравка **Калайджієва** (Zdravka Kalaydjieva),

Ганна **Юдківська** (Ganna Yudkivska),

Ангеліка **Нусбергер** (Angelika Nußberger), **судді**,

а також Клаудія **Вестердік** (Claudia Westerdiek), **Секретар секції**,

після обговорення за зачиненими дверима 18 січня 2011 року

постановляє таке рішення, яке було ухвалено того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 30499/03), поданою проти України до Суду 4 вересня 2003 року на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) одинадцятьма громадянами України Ганною Павлівною Дубецькою, яка народилася у 1927 році, Ольгою Григорівною Дубецькою, яка народилася у 1958 році, Ярославом Васильовичем Дубецьким, який народився у 1957 році, Ігорем Володимировичем Найдю, який народився у 1958 році, Мирославою Василівною Найдю¹, яка народилася у 1960 році, Аркадієм Васильовичем Гаврилюком, який народився у 1932 році, Ганною Петрівною Гаврилюк, яка народилася у 1939 році, Аллою Аркадівною Ваків, яка народилася у 1957 році, Марією Ярославівною Ваків, яка народилася у 1982 році, Ярославом Йосиповичем Ваківом, який народився у 1955 році, та Юрієм Ярославовичем Ваківом, який народився у 1979 році.

2. Заявників представляла Я. Остапик, юрист із м. Львова. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — Ю.Зайцев.

3. Заявники стверджували, що органи державної влади не змогли захистити їхнє житло, приватне та сімейне життя від надмірного забруднення, спричиненого діяльністю двох державних промислових підприємств.

4. 15 жовтня 2008 року Голова П'ятої секції вирішив повідомити про заяву Уряду. Також Суд вирішив розглядати одночасно питання щодо суті та прийнятності заяви (пункт 1 статті 29).

¹18 жовтня було внесено зміни, текст був такий: «Мирослава Ярославівна Найда».

5. У невизначений день після направлення справи Уряду Аркадій Гаврилюк помер. 18 вересня 2009 року представник заявників звернулася до Суду з заявою про виключення його скарг із розгляду.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

6. Заявники є громадянами України і проживають у присілку Вільшина, Львівська область.

A. Попередня інформація

7. Перші п'ять заявників є членами численної родини, яка проживає у будинку, що належить першому заявнику (будинок родини Дубецьких-Найда). Цей будинок був побудований родиною у 1933 році.

8. Інші заявники є членами численної родини, що проживає у будинку, збудованому шостим заявником (будинок родини Гаврилюк-Ваків). Цей будинок він побудував у 1959 році. Не зрозуміло, чи був у 1959 році виданий дозвіл на будівництво цього будинку. Пізніше будинок було офіційно зареєстровано, про що свідчить свідоцтво на право власності, видане у 1988 році.

9. Будинки заявників знаходяться у присілку Вільшина, що адміністративно є частиною села Сілець Сокальського району Львівської області. Це село знаходиться у Червоноградському кам'яно-вугільному басейні.

10. У 1955 році державою було розпочато будівництво, а в 1960 році — введено в експлуатацію шахту № 8 «Великомостівська», породний відвал якої знаходиться у 100 м від будинку родини Дубецьких-Найда. У 2001 році цю шахту було перейменовано на шахту «Візейська» ДХП «Львіввугілля» (далі — шахта). У липні 2005 року було прийнято рішення про ліквідацію шахти як неприбуткової. План ліквідації шахти все ще виконується.

11. У 1979 році поблизу присілку державою було введено в експлуатацію Центральну збагачувальну фабрику «Червоноградська» (далі — фабрика), керівництво якою спершу здійснювалося Державним підприємством «Укрзахідвугілля». У 2001 році фабрику було передано в оренду ЗАТ «Львівсистеменерго». Потім правонаступником ЗАТ «Львівсистеменерго» стало ВАТ «Львівська вугільна компанія». У 2007 році було прийнято рішення дозволити приватизацію фабрики. Не зрозуміло, чи приватизовано вже фабрику.

12. Унаслідок діяльності фабрики утворився 60-метровий породний відвал, який знаходиться на відстані 430 м від будинку родини Дубецьких-Найда та на відстані 420 м від будинку родини Гаврилюк-Ваків. Цей породний відвал не підлягав приватизації і залишився у власності держави.

В. Екологічна ситуація у присілку Вільшина

1. Загальні дані стосовно забруднення навколишнього середовища, спричиненого діяльністю фабрики та шахти

13. Відповідно до низки досліджень, проведених державними та недержавними організаціями, діяльність фабрики та шахти мала негативний вплив на навколишнє середовище.

14. Зокрема, у 1989 році Виконавчий комітет Сокальської районної ради (далі — Сокальський виконавчий комітет) зазначив, що породні відвали шахти та фабрики спричинили тривалий витік ґрунтових вод, результатом чого стало затоплення певних територій.

15. Згідно з оцінкою, наданою Державним комітетом України по геології та використанню надр разом із Державним геологічним підприємством «Західукргеологія», фабрика була головним забруднювачем ґрунтових вод, зокрема через потрапляння до вод інфільтрату з породного відвалу. У своїй оцінці автори, зокрема, дійшли такого висновку:

«Весь комплекс вуглевидобутку, що діє в районі понад 40 років, негативно впливає на довкілля: створені породні відвали шахт і центрально-збагачувальної фабрики, з яких в атмосферу і ґрунти розсіюється пил з вмістом токсичних компонентів, ... системи водовідливу шахт з утворенням ставів-накопичувачів ... центральної збагачувальної фабрики є джерелами забруднення поверхневих і підземних вод. <...>

<...> Породи териконів вміщують комплекс токсичних важких металів, вилуговування яких зумовлює забруднення ними ґрунтів, поверхневих і підземних вод. <...>

Дуже серйозним забруднювачем довкілля є стави-накопичувачі шахтних вод ... і шламосховищ центральної збагачувальної фабрики..., що при найменшому порушенні ізоляції зумовлює забруднення поверхневих і підземних вод. <...>

Загальна площа просідань становить близько 70 квадратних метрів¹ ... найбільші глибини просадок (до 3,5 метрів) відповідають ділянкам відробки з найбільшою ... потужністю ... відроблених пластів. <...>

Під час спорудження водовідводів ... було пробурено глибокі свердловини, що дісталися до цих [мінералізованих] вод. Усе це неминуче вплинуло на здоров'я людей, які проживають у цій місцевості, а особливо дітей. <...>

Надзвичайно високий рівень забруднення ... виявлено в присілку Вільшина недалеко від відвалів центральної збагачувальної фабрики і шахти № 8 у ко-

¹2 травня 2011 року було внесено зміни, текст був такий: «70 квадратних метрів».

лодязях пана Т. та пана Дубецького. Можемо засвідчити, що сам вигляд цієї води не дає підстави вважати її придатною для будь-якого використання. Людей із цієї місцевості необхідно забезпечити більш якісною питною водою або переселити в інший район. <...>»

16. У 2001 році схожі висновки були представлені у виданні Львівського національного університету імені Івана Франка.

17. 20 квітня 2000 року Червоноградська міська санітарно-епідеміологічна служба (далі — санітарна служба) зареєструвала перевищення у пробах повітря, що були відібрані на відстані 500 метрів від труби фабрики, гранично допустимої концентрації пилу у 5,2 рази, а концентрації сажі — у 1,2 рази.

18. 1 серпня 2000 року санітарна служба відібрала проби води у колодязях присілка Вільшина і виявила, що вони не відповідали безпечним нормативам. Зокрема, гранично допустима концентрація нітратів була перевищена у 3–5 разів, концентрація заліза — у 5–10 разів, а концентрація марганцю — у 9–11 разів.

19. У листі до заявників від 16 серпня 2002 року Міністерство екології та природних ресурсів визнало, що вуглевидобувна діяльність була головним предметом занепокоєння в контексті стану навколишнього середовища у всьому Червоноградському регіоні. Вона спричиняла просідання ґрунтів і затоплення. Важкі метали з пустої породи проникли в ґрунти та ґрунтові води. Рівень забруднення ґрунтів важкими металами у десять разів перевищував допустимі норми концентрації, особливо це стосувалося села Сілець через діяльність фабрики та шахти.

20. 28 травня 2003 року керівництво фабрики та Червоноградська гірничо-технічна інспекція з нагляду у вугільній промисловості зареєструвала інфільтрацію води з підніжжя породного відвалу фабрики з боку присілка Вільшина. Вони зазначали, що вода витікала з-під відвалу і збиралась у солоне озеро коричневатого кольору площею один гектар.

21. У 2004 році Державне підприємство «Західукргеологія» опублікувало дослідження під назвою «Гідрогеологічне заключення стану підземних вод району села Межиріччя та присілку Вільшина Сокальського району Львівської області», відповідно до якого геологічний склад цієї території містив водоносні горизонти. У дослідженні також зазначено, що навіть до початку вуглевидобувних робіт верхні водоносні горизонти були забруднені натрієм і його хімічними сполуками, а також залізом у долинах річок. Однак вуглевидобуток призвів до додаткового забруднення підземних вод, особливо їхнього верхнього горизонту.

22. 14 червня 2004 року Головний державний санітарний лікар Львівської області зауважив, що показники пилу і сажі у зразках повітря, взятих на відстані 350 метрів від фабрики, перевищували

гранично допустиму концентрацію, та зазначив, що начальника котельні фабрики було притягнуто до адміністративної відповідальності.

23. У вересні 2005 року д-р Марк Черняк із Всесвітнього екологічно-правового альянсу у своєму звіті зазначив, що концентрація сажі у зразках повітря, відібраних у присілку Вільшина, була у 1,5 рази вищою за максимальну концентрацію, що допускається за національними стандартами. Вода в колодязі була забруднена ртуттю та кадмієм, концентрація яких перевищувала національні безпечні норми у 25 і 4 рази відповідно. Згідно зі звітом жителі присілка наражались на високий ризик захворювання на рак та хвороби дихальних шляхів і нирок.

2. Позиція заявників щодо шкоди, якої вони зазнали через виробничу діяльність шахти та фабрики

24. По-перше, заявники стверджували, що їхні будинки було пошкоджено внаслідок просідання ґрунтів, спричиненого вуглевидобувною діяльністю, що 1 січня 1999 року було підтверджено директором шахти згідно з інформацією, наданою заявниками. Як стверджували заявники, шахта обіцяла оплатити ремонт їхніх будинків, але цього так ніколи і не було зроблено.

25. По-друге, заявники повідомили, що вони постійно страждали від нестачі питної води. Вони стверджували, що до 2009 року присілок не мав доступу до центрального водопостачання. Використання води з місцевого колодязя та струмка для прання та приготування їжі спричиняло появу свербіжу та кишкових інфекцій. Заявники надали три фотографії води, яка є біля їхнього будинку. На першій фотографії під назвою «вода в колодязі присілку Вільшина» поблизу колодязя зображено відро з водою жовтогарячого кольору. На другій фотографії під назвою «потічок поруч із садибою» зображено маленький струмок яскраво-жовтогарячого кольору. На третій фотографії під назвою «Пригнічення рослинності інфільтратом з породного відвалу шахти Центрально-збагачувальної фабрики» зображено коричневате озеро з багатьма пеньками та кількома мертвими кущами посередині озера.

26. Далі заявники стверджували, що з 2003 року ЗАТ «Львівсистеменерго» за власні кошти вантажівкою та трактором здійснювало постачання питної води у присілок. Однак ця вода не надавалась у достатній кількості. На доказ цього твердження заявники надали фотографію з зображенням п'яти великих ємностей із водою, яку було названо «тижневий запас води».

27. Далі заявники стверджували, що постачання води не завжди було регулярним. На підтвердження своїх аргументів вони надали листи Сокальської районної адміністрації від 9 липня 2002 року та 7

березня 2006 року, в яких визнавались нещодавні проблеми у постачанні питної води.

28. По-третє, заявники стверджували, що дехто з них набув хронічних захворювань у зв'язку з діяльністю фабрики, особливо із забрудненням повітря. Вони надали медичні довідки, в яких зазначається, що Ольга Дубецька та Алла Ваків страждають на хронічний бронхіт та емфізему, а Ганні Гаврилюк поставили діагноз карцинома.

29. По-четверте, заявники стверджували, що їхні страждання через екологічні фактори впливали на спілкування між членами родини. Зокрема, нестача чистої води для миття спричинила, за їх словами, труднощі у стосунках подружжя. Молодші члени родини прагнули відселитися від старших у пошуку кращих умов для своїх підростаючих дітей.

30. Однак заявники не переїхали. Вони стверджували, що не могли продати свої будинки, розташовані на забрудненій території, або знайти інші джерела фінансування переїзду у безпечніші райони без підтримки держави. На підтвердження цього вони надали лист від приватного ріелторського підприємства С., датований вереснем 2009 року, в якому зазначалось:

«оскільки у присілку Вільшина ... протягом останніх десяти років не існувало попиту на житлові приміщення через знаходження присілку на техногенно забрудненій території та просідання ґрунтів на його території ... не виявляється можливим визначити ринкову вартість будинку».

С. Адміністративні рішення щодо шкідливого впливу діяльності фабрики та шахти

1. Рішення, направлені на покращення екологічної ситуації у регіоні

31. У листопаді 1995 року санітарно-епідеміологічна служба (далі — СЕС) зобов'язала фабрику розробити проект санітарно-захисної зони.

32. 5 червня 1996 року СЕС встановила, що фабрика не виконала її припис, та постановила зупинити роботу фабрики. Незважаючи на це, фабрика, як повідомлялося, продовжила свою діяльність, при цьому жодних стягнень у зв'язку з цим на її керівництво накладено не було.

33. 7 квітня 2000 року та 12 червня 2002 року Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (далі — Державна комісія з техногенно-екологічної безпеки) приписала запровадити низку заходів для покращення водопостачання та зменшення виробничого забруднення ґрунту поблизу фабрики.

34. 14 квітня 2003 року Львівська обласна державна адміністрація зазначила, що загальна екологічна ситуація не покращилася з часу рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки від 7 квітня 2000 року, оскільки з державного бюджету не було виділено фінансування для вжиття відповідних заходів.

35. 27 січня 2004 року СЕС у своїй постанові встановила, що шахта не виконала її припис від 4 грудня 2003 року щодо розробки проекту санітарно-захисної зони, та постановила тимчасово заборонити експлуатацію шахти. Однак шахта продовжила свою діяльність.

36. 13 липня 2005 року Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзеєва АМН України дослідив проект санітарно-захисної зони. Автори висновку визнали, що фабрика забруднювала повітря двоокисом азоту, окисом вуглецю, сірковим ангідридом і пилом. Однак вони зазначили, що відповідно до їхніх досліджень зразки навколишнього повітря, взяті на відстані більш ніж 300 метрів від фабрики, не були надмірно забруднені. Проект передбачав здійснення низки заходів, направлених на покращення гідроізоляції породного відвалу, а також зменшення його висоти до 50 метрів. Автори дійшли висновку, що з огляду на такі заходи можливе встановлення для всієї фабрики 300 метрової загальної санітарно-захисної зони.

37. Пізніше того ж року Міністерство охорони здоров'я погодило проект інституту ім. Марзеєва із застереженнями, що висота породного відвалу буде зменшена до серпня 2008 року.

38. 29 квітня 2009 року СЕС оштрафувала директора фабрики за невиконання заходів проекту санітарно-захисної зони.

2. Рішення стосовно переселення заявників

39. 20 грудня 1994 року Сокальський виконавчий комітет зауважив, що вісімнадцять будинків, включно з будинками заявників, знаходились в межах 500 метрів санітарно-захисної зони породного відвалу фабрики, що порушувало застосовні на той час норми. Він дозволив виробничому об'єднанню «Укрзахідвугілля» відселити мешканців і знести їхні будинки. Далі Комітет зобов'язав директора виробничого об'єднання забезпечити заявників житлом до грудня 1996 року. Це рішення не було виконане.

40. У 1995 році Сокальський виконавчий комітет доповнив своє рішення та дозволив мешканцям залишити за собою свої колишні будинки після переселення для відпочинку і садівництва.

41. 7 квітня 2000 року Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки зазначила, що вісімнадцять сімей жили в межах санітарно-захисної зони фабрики, та зобов'язала Міністерство палива та енергетики за участю місцевих органів виконавчої влади здійснити

відселення цих сімей у 2000-2001 роках. Прізвищ цих сімей не було зазначено.

42. У грудні 2000 року та у 2001 році заявники зверталися до Міністерства палива та енергетики із запитом стосовно того, коли їх переселять, та не отримали відповіді.

43. У 2001 році Львівська обласна державна адміністрація включила у свій річний план дій переселення вісімнадцяти сімей (без зазначення прізвищ) із санітарно-захисної зони фабрики, вказавши державний бюджет як джерело фінансування та посилаючись на постанову Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки від 7 квітня 2000 року.

44. 12 червня 2002 року Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки зазначила, що її постанову від 7 квітня 2000 року не було виконано, і зобов'язала Сокальську районну державну адміністрацію, Сілецьку сільську раду та фабрику спільно забезпечити переселення сімей із санітарно-захисної зони породного відвалу фабрики до кінця 2003 року.

45. У червні 2002 року заявники разом із жителями іншого села звернулися до Президента України зі скаргою на невиконання рішень стосовно їх переселення. Адміністрація Президента перенаправила їхню скаргу на розгляд до Львівської обласної державної адміністрації та Міністерства екології та природних ресурсів.

46. 16 серпня 2002 року у відповідь на скаргу Міністерство екології та природних ресурсів проінформувало мешканців присілку Вільшина про те, що воно звернулося до Кабінету Міністрів із пропозицією забезпечити негайне відселення мешканців із санітарно-захисної зони фабрики відповідно до постанови Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки від 7 квітня 2000 року.

47. 14 квітня 2003 року Львівська обласна державна адміністрація поінформувала заявників про те, що вона повторно надіслала лист Прем'єр-міністру та Міністерству палива та енергетики стосовно забезпечення фінансування для виконання постанови від 7 квітня 2000 року.

Д. Цивільні позови стосовно переселення заявників

1. Провадження, ініційоване родиною Дубецьких-Найда

48. 23 липня 2002 року родина Дубецьких-Найда подала цивільний позов до місцевого суду м. Червонограда (далі — суд першої інстанції), вимагаючи зобов'язати фабрику переселити їх із санітарно-захисної зони. Пізніше Державне підприємство «Львіввугілля» було залучено як співвідповідача.

49. Перше судове засідання у справі було призначено на 28 жовтня 2003 року. Наступні засідання призначалися на 12 листопада та 18 грудня 2003 року, 26 та 30 квітня, 18 травня, 18 та 30 червня, 19 липня та 22 грудня 2004 року, а також на 25 листопада, 6, 20 та 26 грудня 2005 року. Чотири рази судові засідання переносились через відсутність відповідача або через клопотання відповідача про перенесення судового засідання.

50. 26 грудня 2005 року суд першої інстанції встановив, що позивачі проживали у санітарно-захисній зоні шахти, та зобов'язав Державне підприємство «Львіввугілля», якому вона належала, переселити їх. У подальшому суд відхилив позови заявників до фабрики, встановивши, що їх будинок знаходився поза її 300-метровою санітарно-захисною зоною.

51. Це рішення не оскаржувалось і набрало законної сили.

52. 3 травня 2006 року Державна виконавча служба у м. Червонограді Львівської області (далі — державна виконавча служба) відкрила виконавче провадження.

53. 19 червня 2006 року державна виконавча служба оштрафувала директора шахти за невиконання рішення суду. Останній оскаржив постанову про накладення штрафу.

54. 26 червня 2006 року директор поінформував державну виконавчу службу про те, що шахта не могла виконати рішення. Вона не мала у своєму розпорядженні доступних житлових приміщень і не здійснювала будівництва житла, оскільки не отримала відповідних коштів із державного бюджету.

55. До сьогоднішнього дня рішення залишається невиконаним.

2. Провадження, ініційоване родиною Гаврилюк-Ваків

56. 23 липня 2002 року родина Гаврилюк-Ваків, як і родина Дубецьких-Найда, подала цивільний позов до суду першої інстанції, вимагаючи відселення за межі санітарно-захисної зони фабрики.

57. Потім замість фабрики як відповідача у справі було залучено ЗАТ «Львівсистеменерго».

58. Перше судове засідання було призначено на 29 вересня 2003 року. Наступні судові засідання були призначені на 6, 17 та 30 жовтня 2003 року та на 15 і 30 квітня, 18 травня, 18 та 21 червня 2004 року.

59. 21 червня 2004 року суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову заявників. Зокрема суд зазначив, що, хоча проект санітарно-захисної зони фабрики все ще узгоджувався, були наявні наукові дослідження, які виправдовували 300 метрову санітарно-захисну зону. Оскільки будинок позивачів знаходився поза її межами, відповідач не був зобов'язаний їх переселяти. Більш того, відповідач

не мав коштів для надання заявникам нового житла. Суд визнав рішення щодо переселення заявників, ухвалене у 1994 році, невідповідним і не коментував подальших рішень із цього питання.

60. 20 липня 2004 року заявники подали апеляційну скаргу. Вони наполягали, зокрема, на тому, що згідно із законодавством фактична концентрація шкідливих речовин за межами санітарно-захисної зони повинна відповідати застосовним безпечним нормативам. У їхньому випадку фактичний рівень забруднення за межами зони перевищував такі нормативи, про що свідчила низка досліджень, які вказували на діяльність фабрики, як на основне джерело забруднення. Більше того, рішення Сокальського виконавчого комітету від 1994 року не могло вважатися невідповідним, оскільки формально воно залишалося чинним.

61. 28 березня 2005 року апеляційний суд Львівської області залишив без зміни рішення суду першої інстанції та погодився з його обґрунтуванням. У відповідь на доводи заявників щодо реального рівня забруднення у місці їхнього проживання суд зазначив, що присілок забезпечувався привізною водою і що у будь-якому випадку, хоча закон і передбачав покарання для забруднювачів, він не накладав на них загальне зобов'язання відселяти осіб.

62. 23 квітня 2005 року заявники подали касаційну скаргу, посилаючись в основному на ті ж доводи, що були в їхній попередній скарзі.

63. 17 вересня 2007 року апеляційний суд Хмельницької області відмовив у задоволенні касаційної скарги заявників.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція України

64. У відповідних положеннях Конституції зазначено таке:

Стаття 16

«Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави».

Стаття 50

«Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. <...>»

B. Закон України від 7 грудня 1990 року «Про місцеві Ради

**народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування»
(втратив чинність 21 травня 1997 року)**

65. Відповідно до статті 57 Закону приватні та державні підприємства відповідно до законодавства несуть відповідальність за невиконання рішень органів самоврядування (включно з виконавчими комітетами районних рад).

66. У наступних законодавчих актах стосовно місцевого самоврядування такий орган, як виконавчий комітет районної ради не вказується.

С. Закон України від 5 березня 1998 року «Про відходи»

67. У відповідних положення Закону «Про відходи» зазначено:

Стаття 9. Суб'єкти права власності на відходи

«Держава є власником відходів, що утворюються на об'єктах державної власності... Від імені держави управління відходами, що є державною власністю, здійснюється Кабінетом Міністрів України. <...>»

Д. Закон України від 23 червня 2005 року «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу»

68. Цей Закон впровадив новий механізм виплати та погашення боргів підприємств за енергоносії. Він також запровадив реєстр підприємств паливно-енергетичного комплексу, які беруть участь у процедурі погашення заборгованості. Перебування підприємства у цьому реєстрі призупиняє будь-які виконавчі провадження проти нього; національні суди також зобов'язані відхиляти будь-які заяви про відкриття провадження щодо банкрутства або ліквідації такого підприємства.

Е. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 19 червня 1996 року № 173 «Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів»

69. У відповідних положеннях наказу Міністерства охорони здоров'я зазначено:

«5.4. Промислові, сільськогосподарські та інші об'єкти, що є джерелами забруднення навколишнього середовища хімічними, фізичними та біологічними факторами, при неможливості створення безвідходних технологій повинні відокремлюватись від житлової забудови санітарно-захисними зонами.

<...>

На зовнішній межі санітарно-захисної зони, зверненої до житлової забу-

дови, концентрації та рівні шкідливих факторів не повинні перевищувати їх гігієнічні нормативи (гранично допустимі концентрації, гранично допустимі рівні). <...>

5.5. <...>

У тих випадках, коли розрахунками не підтверджується нормативної санітарно-захисної зони розмір нормативної санітарно-захисної зони або неможлива її організація в конкретних умовах, необхідно приймати рішення про зміну технології виробництва, що передбачає зниження викидів шкідливих речовин в атмосферу, його перепрофілювання чи закриття».

Додаток № 4. Санітарна класифікація підприємств, виробництв та споруд і розміри санітарно-захисних зон для них

«<...>

Санітарно-захисна зона у 500 метрів [повинна бути у таких підприємств]:

<...>

5. Породні відвали вугільних шахт, що експлуатуються; недіючі породні відвали висотою більше 30 метрів, що піддаються горінню; недіючі породні відвали висотою більше 50 метрів, що не схильні до горіння.

Санітарно-захисна зона 300 метрів [повинна бути у таких підприємств]:

<...>

5. <...> збагачувальні фабрики з мокрим процесом збагачення.

6. <...> недіючі породні відвали вугільних шахт (висотою менше 50 метрів), що не схильні до горіння».

ПРАВО

I. МЕЖІ СПРАВИ

70. 18 вересня 2009 року представник заявників проінформувала Суд про те, що Аркадій Гаврилюк помер. Далі вона звернулася з клопотанням про виключення його скарг з розгляду.

71. Суд вважає, що за відсутності спадкоємців, які висловлюють бажання підтримувати заяву від імені Аркадія Гаврилюка, у справі немає особливих обставин, що зачіпають повагу до прав людини, визначених Конвенцією, та що вимагають подальшого розгляду заяви *in fine* за пунктом 1 статті 37 Конвенції (див., наприклад, рішення від 2 липня 2009 р. у справі «Пухігова проти Росії» (*Pukhigova v. Russia*), заява № 15440/05, пункти 106–107; та рішення від 25 травня 2010 р. щодо прийнятності у справі «Горанда проти Румунії» (*Goranda v. Romania*), заява № 38090/03).

72. З огляду на вищевказане, слід вилучити скарги, подані Аркадієм Гаврилюком, зі списку справ.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

73. Заявники скаржились на те, що органи державної влади не змогли захистити їх житло, приватне та сімейне життя від надмірного

забруднення двома державними промисловими підприємствами. Вони посилалися на статтю 8 Конвенції, у якій зазначено таке:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

А. Прийнятність

1. Доводи сторін

(а) Уряд

74. Уряд зауважив, що заява була непринятною *ratione temporis* у тій мірі, в якій вона стосується фактів, що мали місце до 11 вересня 1997 року — дати набрання Конвенцією чинності для України.

75. Далі Уряд заявляв, що члени родини Гаврилюк-Ваків не можуть стверджувати, що вони є потерпілими від будь-яких порушень статті 8, оскільки у 1959 році вони незаконно побудували свій будинок на землі, яка офіційно була передана їм лише через рік. Більше того, порушуючи чинне на той час законодавство, ця родина ніколи не просила дозволу в керівництва шахти на будівництво свого будинку на землі над шахтою. Оскільки родина Гаврилюк-Ваків свідомо побудувала свій будинок на землі, де велась промислова розробка, і, діючи таким чином, порушила застосовне законодавство, її члени не могли скаржитися на те, що держава не виконувала своїх зобов'язань щодо поваги до їхніх прав, гарантованих статтею 8, у період їх проживання в цьому будинку. Таким чином, їхні скарги були непринятними *ratione personae*.

76. Уряд також стверджував, що скарги родини Гаврилюк-Ваків були явно необґрунтованими, оскільки їхня родина проживала поза межами визначених санітарно-захисних зон шахти, так і фабрики, а її позов про переселення було відхилено компетентним судом у результаті змагального провадження. Тому заявники не подали обґрунтованої скарги за Конвенцією.

77. Насамкінець, Уряд стверджував, що жоден із заявників не вичерпав доступних національних засобів юридичного захисту. Зокрема, заявники ніколи не вимагали ані від шахти, ані від фабрики відшкодування шкоди, якої вони, як заявляється, зазнали через виробничу діяльність цих підприємств.

(b) Заявники

78. Заявники не погодились. Вони зазначили, що, хоча ситуація, на яку вони скаржились, почалась до набрання Конвенцією чинності для України, вона не змінилась після цього і триває й досі. Зокрема, рішення Сокальського виконавчого комітету про їх відселення не було скасовано і воно було чинним станом на дату набрання чинності Конвенцією. Таким чином, компетентні органи влади несли відповідальність за його невиконання, а також за невиконання постанови Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки щодо переселення заявників і рішення суду першої інстанції, постановленого на користь родини Дубецьких-Найда. Крім того, держава несе відповідальність за невиконання проектів санітарно-захисних зон шахти та фабрики, що призвело до погіршення екологічної ситуації в регіоні, де проживають заявники.

79. Далі заявники стверджували, що родина Гаврилюк-Ваків побудувала свій будинок законно на належним чином відведений для цього землі, а у 1960 році їм було надано додаткову ділянку землі для садівництва. Доводи Уряду про те, що вони повинні були отримати дозвіл на будівництво будинку від керівництва шахти, не ґрунтується на законодавстві. Також на той час, коли Конвенція набула чинності для України, їхній будинок був належним чином зареєстрований органами влади, про що свідчить свідоцтво про право власності, надане ними Суду.

80. Далі заявники стверджували, що відмова суду першої інстанції у задоволенні позову родини Гаврилюк-Ваків про переселення не робить їх заяву явно необґрунтованою, враховуючи фактичний надмірний рівень забруднення навколо їхнього будинку. Відмовляючи в задоволенні їхнього позову про переселення, суди обґрунтовували свої висновки очікуваним покращенням екологічного становища, що мало настати після виконання проекту санітарно-захисної зони фабрики. Оскільки проект не було реалізовано, страждання цієї групи заявників від надмірного забруднення продовжувались і, відповідно, їхня скарга не була явно необґрунтованою.

81. Зрештою заявники стверджували, що належним чином вичерпали усі національні засоби юридичного захисту, оскільки вони звернулися зі своїми скаргами до національних судів і послалися на екологічне забруднення, обґрутовуючи свої вимоги щодо переселення.

2. Оцінка Суду

82. У тій мірі, в якій Уряд стверджував про часткову неприйнятність заяви як такої, що лежить поза межами часової юрисдикції Суду, Суд вважає себе неповноважним *ratione temporis*

розглядати дії та бездіяльність держави стосовно ситуації заявників до набрання Конвенцією чинності для України (11 вересня 1997 року). Однак він повноважний розглядати скарги заявників, які стосуються періоду після цієї дати (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Фадеева проти Росії» (*Fadeyeva v. Russia*), заява № 55723/00, п. 82, ECHR 2005-IV).

83. Стосовно тверджень Уряду про те, що скарги, подані родиною Гаврилюк-Ваків, є несумісними з вимогою Конвенції *ratione personae*, Суд зазначає, що стаття 8 Конвенції застосовується незалежно від того, чи законно було побудовано або заселено будинок заявника (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Прокопович проти Росії» (*Prokopovich v. Russia*), заява №58255/00, п. 36, ECHR 2004-XI (витяги)). Більше того, незалежно від того, чи був відповідний будинок законно побудований чи був узаконений після того, як родина поселилася у ньому, станом на 11 вересня 1997 року, коли Конвенція набрала чинності для України, родина Гаврилюк-Ваків займала його законно. Цей факт сторонами не оспорується. З огляду на вказане вище заперечення Уряду повинно бути відхилено.

84. Щодо тверджень Уряду про те, що скарги родини Гаврилюк-Ваків були явно необґрунтованими, оскільки їхній позов щодо переселення був відхилений у рамках національного провадження, Суд погоджується з тим, що він не може замінювати рішення національних судів своїми і його повноваження щодо перегляду дотримання національного законодавства є обмеженими (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Слівенко проти Латвії» (*Slivenko v. Latvia*) [ВП], заява № 48321/99, п. 105, ECHR 2003-X, та рішення від 22 жовтня 2009 р. у справі «Пауліч проти Хорватії» (*Paulić v. Croatia*), заява № 3572/06, п. 39). Однак функцією Суду є здійснення оцінки обґрунтування, наданого національними судами, з точки зору Конвенції (див. зазначене рішення у справі «Слівенко проти Латвії»). Більше того, Суд зазначає, що скарга родини Гаврилюк-Ваків не обмежується стверджуваною несправедливістю рішень, якими було відмовлено в позові про переселення. Вона стосується загальної неспроможності держави виправити ситуацію, в якій вони страждали від негативного впливу забруднення у цій місцевості. Таким чином, заперечення Уряду має бути відхилено.

85. Насамкінець, стосовно заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів юридичного захисту Суд зазначає, що Уряд не надав жодних прикладів національної судової практики, де б у ситуації, подібній до ситуації заявників, позов особи до промислового підприємства, що забруднює навколишнє середовище, було б задоволено. Більше того, обидві родини заявників у цій справі вирішили вичерпати національні засоби юридичного захисту стосовно їх вимоги щодо переселення з цієї місцевості, яка постійно зазнавала

забруднення. Одна родина отримала рішення щодо переселення, яке, однак, лишається невиконаним, оскільки шахта-боржник не має на це бюджетних коштів, а в позові іншої родини було відмовлено на підставі того, що вони проживали за межами встановленої санітарно-захисної зони. З огляду на вищевказане Суд має сумніви стосовно шансів на успіх заявників у провадженні щодо відшкодування.

86. Однак, навіть припускаючи, що таке відшкодування могло би бути їм присуджене за забруднення в минулому та виплачене в належний час, Суд зазначає, що заявники скаржаться на забруднення, що триває і скорочення якого у майбутньому вимагає певного системного вирішення. Не зрозуміло, як компенсаторний засіб, запропонований Урядом, стосувався б цього питання. У цьому зв'язку Суд відхиляє зауваження щодо невичерпання засобів юридичного захисту.

87. Насамкінець, Суд зазначає, що заява порушує серйозні питання факту і права за Конвенцією, визначення яких вимагає розгляду справи по суті. Таким чином, заява не може бути оголошена явно необґрунтованою у значенні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Ніяких інших підстав для оголошення її неприйнятною також встановлено не було. Тому Суд оголошує заяву прийнятною.

В. Суть

1. Застосовність статті 8 Конвенції

(а) Доводи сторін

(і) Заявники

88. Заявники стверджували, що вони страждали від серйозного втручання держави у їхні права, гарантовані статтею 8 Конвенції, в зв'язку із забрудненням навколишнього середовища, спричиненого шахтою та фабрикою, що належать державі (зокрема, їх породними відвалами), а також у зв'язку з неспроможністю держави дотриматись своїх позитивних зобов'язань щодо регулювання шкідливої промислової діяльності.

89. Далі заявники зазначили, що вони збудували свої теперішні будинки законно і до того, як їм могло стати відомо, що ця територія буде входити до нормативно встановленої промислової санітарно-захисної зони та буде екологічно небезпечною.

90. Потім заявники стверджували, що проект Уряду, що затверджував 300-метрову санітарно-захисну зону, був спірним, оскільки експлуатація породного відвалу вимагала 500-метрової санітарно-захисної зони. Проект, про який йдеться, не був погоджений

Головним державним санітарним лікарем України, доки в ньому не було передбачено заходів для зменшення висоти породного відвалу до 50 метрів і його гідроізоляції, що досі не було зроблено. Отже, заявники вважають, що вони продовжують проживати у санітарно-захисній зоні породного відвалу, визначеній із наукової точки зору.

91. Далі заявники стверджували, що не лише їхні будинки розташовувались у межах зони, офіційно визнаної законодавством непридатною для проживання, але й були переконливі докази того, що фактичні рівні забруднення повітря, води та ґрунту поблизу їхніх будинків були небезпечними та такими, що могли підвищити схильність заявників до пов'язаних із забрудненням захворювань. У цьому зв'язку вони посилалися на різноманітні урядові та неурядові дослідження, про які зазначається у пунктах 13–23 вище.

92. Крім того, заявники зазначили, що інші ризики полягали у затопленні прилеглих територій і просіданні ґрунтів, спричинених вуглевидобувною діяльністю. Вони стверджували, що через велику кількість утворених у процесі вуглевидобувної діяльності підземних пустот ці ризики залишатимуться, навіть якщо вуглевидобувну діяльність буде припинено.

93. У той же час, заявники не могли переселитися без підтримки держави, оскільки через промислове забруднення попиту на нерухоме майно у їхньому присілку не було і вони не могли знайти інших джерел фінансування для переселення.

94. Врешті, заявники зазначили, що, так як протягом багатьох років держава була власником фабрики і на сьогоднішній день залишається власником її породного відвалу, а також власником шахти, вона була повністю обізнана та відповідальна за шкоду, спричинену їх щоденною виробничою діяльністю, яка тривала протягом значного періоду часу. Тому вона несла відповідальність за статтею 8 Конвенції в контексті життя належних заходів для полегшення тягаря, що несли заявники.

(ii) Уряд

95. Уряд не заперечував, що він мав зобов'язання за Конвенцією вирішувати екологічні проблеми, пов'язані з діяльністю шахти та фабрики.

96. З іншого боку, Уряд не погодився з позицією заявників щодо шкоди, якої вони зазнали внаслідок стверджуваного забруднення. Зокрема, Уряд зазначив, що рівень забруднення, який утворився внаслідок діяльності фабрики, загалом був безпечним за межами 300-метрової санітарно-захисної зони, що підтверджувалось багатьма дослідженнями. З огляду на ці дослідження 300-метрова санітарно-захисна зона навколо фабрики була погоджена відповідними органами державної влади у 2005 році. Будинки заявників, які знаходяться на

відстані 430 та 420 м від фабрики, були, відповідно, у безпеці незалежно від того, чи був офіційно впроваджений проект чи ні. Хоча в деяких випадках можливо й мали місце підвищені викиди, вони відразу ж відслідковувались і в належний час вживались заходи для їх зменшення, про що свідчать, наприклад, стягнення, накладені на керівництво фабрики (див. пункти 32 та 35 вище).

97. Далі Уряд зазначив, що, хоча родина Дубецьких-Найда й проживала в межах санітарно-захисної зони породного відвалу шахти, вона, як і родина Гаврилюк-Ваків, яка проживала за межами санітарно-захисних зон як фабрики, так і шахти, не змогла обґрунтувати будь-яку реальну шкоду, якої вона зазнала внаслідок мешкання поблизу обох промислових підприємств.

98. Стосовно тверджень заявників про хронічні захворювання, на які страждають деякі з них, такі захворювання також можуть бути пов'язані з їхньою трудовою діяльністю та іншими факторами.

99. Щодо просідання ґрунтів і затоплення Уряд посилався на геологічні дослідження, які визначили, що гірська місцевість, у якій проживали заявники, має водоносні горизонти піску під поверхнею, які мають здатність до плавучості. Ґрунтуючись на цих дослідженнях, Уряд стверджував, що поза розумним сумнівом не може бути доведено, що ґрунти просіли в результаті вуглевидобувної діяльності, а не в результаті природних геологічних процесів.

100. Стосовно скарг заявників на якість води Уряд зазначив, що різноманітні дослідження, включно з дослідженням ДП «Західукргеологія» (див. п. 15 вище), науково довели, що хімічний склад і чистота ґрунтових вод у регіоні була природно непридатною для споживання в домашньому господарстві, за винятком випадків, коли свердловина пробурювалась значно глибше, ніж це було зроблено у домашніх господарствах заявників. Крім того, колодязі заявників не були оснащені необхідними фільтрами та трубами. Більше того, заявників забезпечували привізною водою. Нарешті, не в 2009 році, як стверджували заявники (див. пункт 25 вище), а в 2007 році в присілку було введено в експлуатацію централізований водопровід.

101. Що стосується рішень органів влади про переселення заявників, то вони були спрямовані на попередження, а не на усунення ситуації. Рішення, прийняте Сокальським виконавчим комітетом, до 1997 року втратило чинність унаслідок зміни економічних обставин. Рішення, що розглядається, було ухвалено, коли очікувалось розширення фабрики, що потребувало встановлення навколо неї 500-метрової санітарно-захисної зони. Якби таку зону було встановлено, будинки заявників знаходилися б у її межах, що призвело б до застосовності до них положень закону, які вимагали їхнього відселення незалежно від реального рівня забруднення. Однак станом

на 1997 рік стало зрозуміло, що розширення санітарно-захисної зони не потрібне, і рішення від 1994 року автоматично втратило чинність.

102. Більше того, у 1995 році Сокальський виконавчий комітет змінив своє рішення про переселення. За клопотаннями жителів, які підлягали переселенню, виконавчий комітет постановив, що не було необхідності зносити їхні колишні будинки, які вони могли використовувати з метою відпочинку та садівництва. Кілька сімей, яким виділили житло у 2000–2003 роках, оскільки вони проживали в межах 300-метрової санітарно-захисної зони, насправді продовжували використовувати свої колишні будинки протягом довгого періоду часу та відмовлялись їх залишати.

103. На думку Уряду, цей факт свідчив про те, що вимоги заявників про переселення насправді ґрунтувались не на реальних рівнях забруднення. Висновку про те, що переселення родини Гаврилюк-Ваків не було необхідним, так само обґрунтовано дійшли й національні суди. Що стосується родини Дубецьких-Найда, то зобов'язання їх переселити ґрунтувалось на положеннях законодавства та не мало стосунку до будь-якої оцінки реальної чи потенційної шкоди. У будь-якому випадку обидві родини могли вільно звернутися до органів державної влади з вимогою включити їх до списку тих, хто потребує соціального житла, чого вони ніколи не робили.

104. Загалом, заявники не довели, що виробнича діяльність як шахти, так і фабрики порушила їхні права в тій мірі, яка призвела б до відповідальності держави за статтею 8 Конвенції.

(b) Оцінка Суду

(i) Практика Суду

105. Посилаючись на свою судову практику, Суд зазначає, що ні стаття 8, ні будь-які інші положення Конвенції не гарантують права на збереження природного середовища як такого (див. рішення у справі «Кіртатос проти Греції» (*Kyrtatos v. Greece*), заява № 41666/98, п. 52, ECHR 2003-VI). Також жодного питання не виникне, якщо оскаржувана шкода є незначною у порівнянні з небезпекою навколишнього середовища, притаманною життю в кожному сучасному місті. Однак може мати місце небезпідставна скарга за статтею 8 там, де екологічна небезпека досягає такого серйозного рівня, що призводить до суттєвого перешкоджання здатності заявника користуватися своїм житлом, мати приватне чи сімейне життя. Оцінка такого мінімального рівня є відносною та залежить від усіх обставин справи, таких як інтенсивність і тривалість шкідливого впливу та його фізичний чи психологічний вплив на здоров'я або якість життя особи

(див., серед інших джерел, рішення у справі «Фадеева проти Росії», згадане вище, пункти 68–69).

106. Немає сумніву, що промислове забруднення може негативно вплинути на здоров'я суспільства в цілому і погіршувати якість життя особи, проте часто неможливо визначити у кількісному вираженні його вплив у кожному окремому випадку. Що стосується, наприклад, погіршення здоров'я, то важко вирізнити вплив екологічних ризиків від впливу інших відповідних факторів, таких як вік, професія або особистий спосіб життя. «Якість життя», у свою чергу, є суб'єктивною характеристикою, яка тяжко піддається точному визначенню (див. рішення від 26 жовтня 2006 р. у справі «Ледяєва та інші проти Росії» (*Ledyayeva and Others v. Russia*), заяви № 53157/99, № 53247/99, № 53695/00 та № 56850/00, п. 90).

107. Беручи до уваги труднощі доведення, Суд головним чином розглядатиме висновки національних судів та інших компетентних органів для встановлення фактичних обставин справи (див. рішення від 25 вересня 1996 р. у справі «Баклі проти Сполученого Королівства» (*Buckley v. the United Kingdom*), *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, сторінки 1291–93, пункти 74–77). Як базу для аналізу Суд може, наприклад, використовувати положення національного законодавства, що визначають небезпечні рівні забруднення (див., серед інших джерел, згадане вище рішення у справі «Фадеева проти Росії», п. 87), та екологічні дослідження, здійснені компетентними органами (див. рішення у справі «Ташкін та інші проти Туреччини» (*Taşkın and Others v. Turkey*), пункти 113 та 120, заява № 46117/99, ECHR 2004-X). Особливу увагу Суд приділятиме окремим рішенням, прийнятим органами влади щодо конкретної ситуації заявника, таким як зобов'язання позбавити підприємство-забруднювача дозволу на виробничу діяльність (див. згадане вище рішення у справі «Ташкін та інші проти Туреччини», п. 112) або відселити мешканця із забрудненої території (див. згадане вище рішення у справі «Фадеева проти Росії», п. 86). Однак Суд не може сліпо покладатися на рішення національних органів влади, особливо коли вони явно несумісні або суперечать одне одному. У такій ситуації Суд повинен оцінювати докази у їх сукупності (див. згадане вище рішення у справі «Ледяєва та інші проти Росії», п. 90). Іншими джерелами доказів для розгляду на додаток до викладеного заявником перебігу подій будуть, наприклад, його медичні довідки (див. рішення щодо прийнятності від 26 лютого 2008 р. у справі «Ларс та Астрід Фегерскільд проти Швеції» (*Lars and Astrid Fägerskiöld v. Sweden*), заява № 37664/04), а також відповідні звіти, заяви або дослідження, здійснені приватними установами (див. згадане вище рішення у справі «Фадеева проти Росії», п. 85).

108. Крім того, щоб встановити, чи несе держава відповідальність за статтею 8 Конвенції, Суд повинен визначити, чи була ситуація

результатом раптового та несподіваного повороту подій або, навпаки, існувала давно і була добре відома державним органам (див. згадане рішення «Фадєєва проти Росії», пункти 90—91); чи була держава або чи мала вона бути обізнаною, що небезпека або шкідливий вплив впливали на приватне життя заявника (див. рішення від 9 грудня 1994 р. у справі «Лопес Остра проти Іспанії» (*López Ostra v. Spain*), пункти 52—53, Series A, № 303-C), і наскільки заявник сам сприяв створенню цієї ситуації для себе і був спроможний виправити її без надмірних витрат (див. згадане вище рішення у справі «Ледяєва та інші проти Росії», п. 97).

(ii) Оцінка фактичних обставин справи

109. Суд повторює, що ця справа стосується твердження заявників про негативний вплив на їхні права, гарантовані статтею 8, у зв'язку з промисловим забрудненням, яке спричиняли два державних підприємства — вуглевидобувна шахта «Візейська» та Червоноградська вуглезбагачувальна фабрика, зокрема її породний відвал висотою 60 метрів.

110. Твердження заявників стосуються в першу чергу погіршення їхнього здоров'я через забруднення води, повітря та ґрунту токсичними речовинами, концентрація яких перевищує граничні норми. Крім того, ці твердження також стосуються погіршення якості життя з огляду на шкоду, завдану будинкам просіданням ґрунтів і постійними труднощами у доступі до чистої води, що негативно впливало на щоденне життя заявників і стосунки між членами родини.

111. В оцінці того, до якої міри забруднення, на яке скаржаться, впливало на здоров'я заявників, Суд погоджується з Урядом, що немає доказів, які б дозволили встановити у цій справі шкоду, яку можна визначити у кількісному вираженні. Однак Суд вважає, що проживання в місцевості, забруднення якої явно перевищує безпечні нормативи, наражало заявників на підвищений ризик для здоров'я.

112. Стосовно якості життя заявників Суд звертає увагу на надані заявниками фотографії води та їх точку зору щодо щоденного життя та спілкування (див. пункти 24—30 вище), які явно зазнали впливу через екологічні фактори.

113. Суд зазначає, що, як і стверджував Уряд, у справі заявників різні природні фактори можуть впливати на якість води та спричиняти просідання ґрунтів (див., наприклад, п. 21 вище). Більше того, видається, що на цей час питання доступу до чистої води уже вирішено нещодавнім впровадженням централізованого водопроводу. У той же час справа містить достатньо доказів того, що виробнича діяльність шахти та фабрики (зокрема, їх породні відвали), принаймні певною мірою, сприяли вищезазначеним проблемам протягом багатьох років.

114. Ця міра не видається зовсім незначною, зокрема, оскільки згідно із національним законодавством житлові будинки не можуть знаходитись у межах санітарно-захисних зон шахт і породних відвалів, які *a priori* вважаються екологічно небезпечними. Видається, що відповідно до Державних санітарних правил «безпечна відстань» від породного відвалу, висота якого перевищує 50 метрів, становить 500 метрів (див. п. 69 вище). Будинок родини Дубецьких-Найда розташований на відстані 100 метрів від породного відвалу шахти і на відстані 430 м від породного відвалу фабрики. Будинок родини Гаврилюк-Ваків, у свою чергу, знаходиться на відстані 420 м від породного відвалу фабрики.

115. Погоджуючись з Урядом стосовно того, що встановлені нормативи не обов'язково відображають реальні рівні забруднення, якого зазначали заявники, Суд зазначає, що у цій справі заявники надали значну кількість даних на доказ того, що неодноразово була зареєстрована фактична надмірність забруднюючих речовин у межах цих відстаней від виробничих підприємств, що розглядаються (див. пункти 17–18 та 22–23 вище).

116. При вирішенні питання, чи підпадає шкода (або ризик шкоди), якої зазнали заявники у цій справі, під дію гарантій статті 8, Суд також бере до уваги той факт, що в різні періоди органи влади розглядали питання переселення заявників. Необхідність переселення родини Дубецьких-Найда було нарешті підтверджено остаточним рішенням, ухваленим судом першої інстанції 26 грудня 2005 року.

117. Стосовно родини Гаврилюк-Ваків 21 червня 2004 року той же суд вирішив, що немає необхідності у їх переселенні. Однак у своїх висновках судові органи спиралися на припущення, що фабрика незабаром впровадить заходи, передбачені у проекті санітарно-захисної зони. Ці заходи включали гідроізоляцію породного відвалу та зменшення його висоти до 50 метрів (у випадку чого, як зазначали заявники, за національним законодавством навколо породного відвалу встановлювалася б 300-метрова санітарно-захисна зона). Відповідно до матеріалів справи ці заходи так і не було впроваджено.

118. Таким чином, видається, що понад дванадцять років від дати набрання Конвенцією чинності для України заявники постійно проживали на території, яка як згідно з законодавчими положеннями, так і згідно з експериментальними дослідженнями була небезпечною для мешкання через забруднення води і повітря та просідання ґрунтів, що було результатом виробничої діяльності двох державних промислових підприємств.

119. За цих обставин Суд вважає, що шкідливий екологічний вплив, що оскаржується, досяг того серйозного рівня небезпечності, який необхідний для того, щоб скарга підпадала під дію статті 8 Конвенції.

120. Досліджуючи те, в якій мірі держава мала перед заявниками зобов'язання за цим положенням, Суд повторює, що ця справа стосується забруднення, спричиненого щоденною виробничою діяльністю державної шахти «Візейська» та Червоноградської вуглезбагачувальної фабрики, яка належала державі щонайменше до 2007 року; її породний відвал залишається у власності держави досьогодні. Держава мала б бути і насправді була повністю обізнана про екологічний вплив від діяльності цих підприємств, оскільки це були єдині великі промислові підприємства поблизу домашніх господарств заявників.

121. Далі Суд зазначає, що заявники побудували свої теперішні будинки до того, як підприємства було введено в експлуатацію, і задовго до того, коли можна було визначити фактичний вплив їхньої діяльності на довкілля.

122. Суд також зауважує, що, як зазначив Уряд, у принципі, заявники є вільними переїхати в якесь інше місце. Однак, з огляду на підтвержені доводи заявників стосовно відсутності попиту на їхні будинки, які знаходяться поблизу головних промислових підприємств-забруднювачів, Суд робить висновок, що виправити ситуацію заявників без підтримки держави може бути складним завданням. Більше того, Суд вважає, що заявники обґрунтовано поклалися на державу, якій належали обидва підприємства-забруднювачі, у питанні підтримки їхнього переселення, оскільки це їм було обіцяно ще в 1994 році. Стосовно доводів Уряду про те, що заявники могли б звернутися з вимогою про надання їм соціального житла, на думку Суду, Уряд не надав належних доказів того, що загальна вимога такого роду могла б бути більш ефективною, ніж інші спроби заявників отримати державне житло, особливо з огляду на той факт, що єдиною формальною підставою для їхньої вимоги про переселення було забруднення навколишнього середовища.

123. На думку Суду, поєднання всіх цих факторів демонструє достатньо сильний зв'язок між забруднюючими викидами та державою, щоб постало питання відповідальності держави за статтею 8 Конвенції.

124. Залишається визначити, чи дотримала держава, забезпечуючи права заявників, справедливий баланс між конкуруючими інтересами заявників і суспільства загалом, як цього вимагає пункт 2 статті 8.

2. Виправдання за пунктом 2 статті 8 Конвенції

(а) Доводи сторін

(i) Заявники

125. Заявники стверджували, що держава, вирішуючи їхні екологічні проблеми, не дотримала справедливого балансу між їхніми інтересами та інтересами суспільства.

126. Зокрема, протягом більш ніж дванадцяти років з моменту набрання Конвенцією чинності для України органи влади не змогли ані взяти під контроль рівні забруднення, ані переселити заявників до безпечнішої місцевості.

127. Хоча в різний час було вжито певних заходів для полегшення труднощів заявників, вони не були послідовними та достатніми для того, щоб змінити загальну ситуацію заявників, а також вживались із недопустимими затримками.

128. Зокрема, лише у 2009 році присілок було забезпечено централізованим водопроводом. До того часу питна вода, яка взагалі була недоступною до 2003 року, привозилась у невеликих кількостях вантажівками та тракторами з нерегулярними інтервалами взимку, іноді тривалістю в кілька місяців. Кілька разів державні органи намагалися покарати керівництво шахти та фабрики за незабезпечення безпечніших рівнів забруднення, але ці покарання були незначними або залишались невиконаними (наприклад, постанова про зупинення виробничої діяльності шахти) і це не призвело до наступних позитивних змін ситуації.

129. Далі заявники зауважили, що стосовно їхнього переселення рішення від 1994 року у цій частині ніколи офіційно не скасовувалось, залишалось чинним і було підтверджено Державною комісією з питань техногенно-екологічної безпеки. Наступні судові рішення, що ігнорували його, були, відповідно, незаконними. Більше того, вирішуючи, що заявники більше не житимуть у межах санітарно-захисної зони фабрики, судові органи влади поклалися на її майбутній проект санітарно-захисної зони, що передбачав вжиття низки заходів з метою забезпечення дійсно безпечного проживання поза 300-метровою зоною, включно зі зменшенням висоти породного відвалу до 50 метрів та його гідроізоляції. Однак, оскільки заходів проекту не було вжито, заявники продовжують проживати в екологічно небезпечній місцевості.

130. Більше того, будинок родини Дубецьких-Найда також знаходився в межах санітарно-захисної зони шахти, що було підтверджено судовими органами у їх остаточному та обов'язковому рішенні від 26 грудня 2005 року, яке зобов'язувало переселити цю родину.

131. Крім того, мали місце значні затримки розгляду вимог заявників національними судовими органами. Багато разів суд першої інстанції не інформував заявників про дати судових засідань у справі або необгрунтовано відкладав їх через відсутність відповідача.

132. Нарешті, хоча родина Дубецьких-Найда й змогла отримати рішення про відселення, його ефективність була зведена нанівець, оскільки наразі протягом приблизно п'яти років воно не виконується. Перспективи його виконання у передбачуваному майбутньому є малообіцяючими з огляду, зокрема, на набрання чинності Законом України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу», який унеможливило стягнення боргу з шахти «Візейська».

133. Загалом, заявники зазначили, що державні органи влади не діяли сумлінно і своєчасно при вирішенні їх проблем, спричинених забрудненням від діяльності шахти та фабрики.

(ii) Уряд

134. Уряд не погодився. Він зазначив, що зробив все від нього залежне для того, щоб люди, які проживають поблизу шахти та фабрики, промислове виробництво яких було, як відомо, пов'язане з певними екологічними ризиками, зазнавали найменшого впливу від таких ризиків.

135. Зокрема, держава впровадила нормативно-правове регулювання для діяльності промислових підприємств — забруднювачів навколишнього середовища, включно зі встановленням безпечних рівнів для викидів забруднюючих речовин і санітарно-захисних зон. Вона здійснювала постійний нагляд за дотриманням шахтою та фабрикою безпечних норм забруднення та у випадку недотримання цих норм негайно накладала стягнення на керівництво та вирішувала проблеми. У результаті цього на відстані 300 метрів від фабрики рівні забруднення були фактично в межах, що офіційно визнані безпечними. Цей факт, підтверджений ретельним дослідницьким моніторингом, дозволив науково обґрунтувати проект 300-метрової санітарно-захисної зони навколо фабрики. Проект для шахти теж було розроблено, але у зв'язку з фактичною ліквідацією шахти не було необхідності погоджувати або впроваджувати його.

136. Стосовно вимог заявників про переселення Уряд зауважив, що жодна з родин у дійсності не зазнавала шкоди або ризику шкоди від забруднення, що вимагали б їх переселення. Що стосується постанови від 1994 року, яка втратила чинність до 1997 року з огляду на економічні труднощі, що призвели до скорочення виробництва фабрики замість очікуваного зростання, то ніколи за весь період з моменту набрання Конвенцією чинності для України та до сьогоднішнього дня держава не несла відповідальності за переселення родини Гаврилюк-Ваків, оскільки ця сім'я жила поза межами обох санітарно-захисних зон.

137. Родину Дубецьких-Найда держава була зобов'язана переселити на визначених судом першої інстанції підставах згідно з рішенням від 26 грудня 2005 року. Хоча зобов'язання держави виконати це рішення ніколи не оспорювалися, затримка у його виконанні мала місце в зв'язку з важкими фінансовими проблемами як шахти-боржника, так і вуглевидобувного сектору в цілому. Шахта була неприбутковою та заборгувала значні суми різним кредиторам, включаючи заборгованість із заробітної плати своїм працівникам. Вона не могла виплатити свої борги і підлягала ліквідації. Намагаючись знайти вирішення для загальнодержавної критичної ситуації у вугільному та енергетичному секторах, держава була вимушена прийняти Закон «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу», який призупиняв виплату боргів підприємствами цієї галузі або реструктуризовував їх. Хоча незрозуміло, коли було б виконано рішення, але кошти шукали, і забезпечення родини житлом було включено в список заходів, передбачених у ході ліквідації підприємства.

138. У будь-якому випадку обом родинам заявників було забезпечено судовий розгляд їхніх скарг щодо переселення. Що стосується скарг заявників, що судове провадження було тривалим, затримки мали місце у зв'язку із складністю предмета та пошуком незаперечних доказів, необхідних для обґрунтування вмотивованого та справедливого рішення. Крім того, інколи розгляд справи переносився у зв'язку з неявками заявників.

139. Загалом, держава, яка зіткнулась зі складним завданням дотримання балансу між екологічними та економічними проблемами, що стосувались діяльності шахти та фабрики, належним чином розглянула інтереси заявників і суспільства при їх вирішенні.

(b) Оцінка Суду

(i) Практика Суду

140. Суд повторює, що принципи, які застосовуються до оцінки відповідальності держави за статтею 8 Конвенції в екологічних справах, загалом схожі незалежно від того, чи розглядається справа з точки зору прямого втручання чи позитивного обов'язку регулювати приватну діяльність (див. рішення у справі «Хаттон та інші проти Сполученого Королівства» (*Hatton and Others v. the United Kingdom*) [ВП], заява № 36022/97, п. 98, ECHR 2003-VIII, та згадане вище рішення у справі «Фадеева проти Росії», пункти 89 і 94).

141. У справах, які стосуються екологічних питань, державі мають надаватися широкі межі розсуду та можливість вибору між різними

способами і засобами дотримання своїх зобов'язань. Основне питання Суду полягає в тому, чи вдалось державі дотримати справедливого балансу між конкуруючими інтересами осіб, що зазнали впливу, та суспільства в цілому (див. згадане вище рішення у справі «Хаттон та інші проти Сполученого Королівства», пункти 100, 119 та 123). При здійсненні такої оцінки у контексті конкретної справи повинні аналізуватися всі фактори, включно з національними правовими питаннями (див. там же пункт 120, а також згадане вище рішення у справі «Фадєєва проти Росії», пункти 96–97).

142. Коли скарги стосуються політики держави щодо промислових підприємств-забруднювачів, як у цій справі, Суд може розглянути суть відповідних рішень і дійти висновку, що мала місце явна помилка. Однак складність питань, що стосуються екологічної політики, призводить до того, що роль Суду головним чином є субсидіарною. В першу чергу він повинен визначити, чи був процес прийняття рішення справедливим, і лише за виняткових обставин він може перейти цю межу та переглянути матеріально-правові висновки національних органів влади (див. згадане вище рішення у справі «Фадєєва проти Росії», п. 105).

143. Досконально вивчаючи процедури, що розглядаються, Суд розгляне, чи здійснили органи влади достатні дослідження, щоб оцінити ризик потенційно небезпечної діяльності (див. згадане вище рішення у справі «Хаттон та інші проти Сполученого Королівства», пункт 128, та рішення у справі «Джакомеллі проти Італії» (*Giacomelli v. Italy*), заява № 59909/00, п. 86, ECHR 2006-XII), чи розробили вони адекватну політику *vis-à-vis* підприємств-забруднювачів на підставі доступної інформації, та чи було вжито всіх необхідних заходів для своєчасної реалізації цієї політики (див. згадані вище рішення у справі «Ледяєва та інші проти Росії», п. 104, та у справі «Джакомеллі проти Італії», пункти 92–93, ECHR 2006-...). Суд також дослідить, у якій мірі особи, яких торкнулася ця політика, могли впливати на процес ухвалення рішення включно з доступом до відповідної інформації та можливості дієво оскаржувати рішення органів влади (див., *mutatis mutandis*, рішення від 19 лютого 1998 р. у справі «Герра та інші проти Італії» (*Guerra and Others v. Italy*), Reports 1998-I, с. 228, п. 60; згадані вище рішення у справі «Хаттон та інші проти Сполученого Королівства», п. 127, та у справі «Ташкін та інші проти Туреччини», п. 119).

144. Оскільки призначення Конвенції захищати реальні, а не ілюзорні права людини, справедливу рівновагу між різними інтересами, що розглядаються, може бути порушено не тільки, коли відсутні положення для захисту гарантованих прав, а й коли їх не дотримуються належним чином (див. рішення у справі «Морено Гомес проти Іспанії» (*Moreno Gómez v. Spain*), заява № 4143/02, пункти 56 і

61, ECHR 2004-X). Процедурні гарантії, доступні заявнику, можуть бути визначені недієвими, а держава — нести відповідальність за порушення Конвенції, якщо процедура прийняття рішень є необґрунтовано тривалою або якщо прийняте рішення в результаті протягом значного періоду залишається невиконаним (див. згадане вище рішення у справі «Гашкін та інші проти Туреччини», пункти 124–125).

145. Загалом, держава, використовуючи детальні та точні дані, повинна виправдати ситуацію, коли окремі особи несуть важкий тягар від імені решти суспільства (див. згадане вище рішення у справі «Фадеева проти Росії», п. 128).

(ii) Оцінка фактичних обставин цієї справи

146. Суд зазначає, що органи влади розглядали та спланували ряд заходів, спрямованих на мінімізацію шкідливого впливу від виробничої діяльності шахти та фабрики на господарства заявників. Необхідно зазначити, що якість нормативно-правових положень стосовно промислового забруднення не оспорується сторонами у цій справі. Далі, як стверджував Уряд, органи влади весь час здійснювали нагляд за реальним рівнем забруднення та розробляли різні заходи для його мінімізації, включно з накладеннями стягнень на керівництво шахти та фабрики і в кінцевому підсумку розробкою проекту санітарно-захисної зони фабрики. Крім того, заявникам пообіцяли відшкодувати шкоду, якої вони зазнали через просідання ґрунтів, а також за державні кошти постачалась вода. Централізований водопровід було побудовано не пізніше 2009 року, що повинно було полегшити важке становище заявників, пов'язане із доступом до питної води, — основного питання, що порушувалось у цій заяві. Нарешті, як вже згадувалось вище, органи влади багато разів розглядали питання переселення заявників як спосіб ефективного вирішення їхніх екологічних труднощів.

147. Незважаючи на спроби, понад дванадцять років державні органи не змогли ефективно вирішити особисту ситуацію заявників, яка протягом цього періоду залишалась практично однаковою.

148. Зазначається, що станом на дату набрання Конвенцією чинності (11 вересня 1997 року) заявники проживали поблизу двох головних промислових підприємств-забруднювачів, які негативно і суттєво впливали на їхнє повсякденне життя. Видається, що з метою виконання своїх зобов'язань за Конвенцією, державні органи влади, до відання яких належали ці підприємства-забруднювачі, розглядали два варіанти здійснення своєї політики відносно ситуації заявників — або сприяти їх переселенню на безпечнішу територію, або якимось чином зменшити вплив забруднення.

149. Ще у 1994 році, до набрання Конвенцією чинності, Сокальський виконавчий комітет обрав переселення. Проте у наступний період Уряд не діяв із належною швидкістю та послідовністю та не забезпечив необхідних ресурсів для виконання цього рішення. Хоча відповідно до зауважень Уряду рішення від 1994 року втратило свою чинність до 1997 року в зв'язку із зменшенням виробничої діяльності фабрики, заявників ніколи офіційно не інформували про це, а тим більше про положення законодавства, на підставі яких рішення, що розглядається, могло автоматично втратити свою чинність, особливо за відсутності нового проекту санітарно-захисної зони. Більше того, видається, що в квітні 2000 року рішення від 1994 року було підтримано рішенням Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки, відповідно до якого необхідно було звернутись за державним фінансуванням для переселення вісімнадцяти сімей із території санітарно-захисної зони фабрики. Хоча прізвища цих сімей не були перераховані, але їх кількість — вісімнадцять — залишалась такою ж, як і в рішенні від 1994 року. Тому Суд вважає, що заявники могли обґрунтовано очікувати, що вони серед цих сімей. Лише 21 червня 2004 року для родини Гаврилюк-Ваків і 26 грудня 2005 року для родини Дубецьких-Найда було офіційно оголошено, що вони проживають за межами майбутньої санітарно-захисної зони фабрики та не мають права на переселення за рахунок коштів держави. Лише 26 грудня 2005 року державні органи визнали свій обов'язок за національним законодавством переселити родину Дубецьких-Найда з санітарно-захисної зони породного відвалу шахти. Судові провадження, що тривали близько трьох із половиною років у суді однієї інстанції для родини Дубецьких-Найда та трохи більше п'яти років у судах трьох інстанцій для родини Гаврилюк-Ваків, мали певні затримки, зокрема через значні перерви між судовими засіданнями. Далі рішення, ухвалене на користь родини Дубецьких-Найда, не змінило її ситуації, оскільки протягом наступних п'яти років і до сьогодні його виконання не було профінансовано. Відповідно Суд зазначає, що протягом більш ніж дванадцяти років із моменту набрання Конвенцією чинності та до сьогоднішнього дня майже нічого не було зроблено, щоб допомогти заявникам переїхати на безпечнішу територію.

150. Суд вважає, що, коли йдеться про широкі межі розсуду, надані державам у контексті їхніх екологічних зобов'язань за статтею 8 Конвенції, встановлення загального права заявника на безоплатне нове житло за рахунок держави було б перебільшенням (див. згадане вище рішення у справі «Фадєєва проти Росії», п. 133). Скарги заявників за статтею 8 також могли бути вирішені належним розв'язанням екологічних проблем.

151. У той же час, підхід Уряду до вирішення проблеми забруднення у цій справі також відрізнявся затримками та неналежним виконанням. Основним заходом, вжитим Урядом у цьому відношенні протягом періоду, що розглядається, була розробка науково обґрунтованих проектів санітарно-захисних зон шахти та фабрики. Цей захід, як видається, був обов'язковим відповідно до чинного законодавства, оскільки у різний час різні органи охорони здоров'я накладали стягнення на керівництво підприємств аж до зупинення їхніх ліцензій на виробничу діяльність (див. пункти 32 та 35 вище). Однак, як видається, припис щодо зупинення діяльності так і не було виконано, і ні шахта, ні фабрика до сьогодні не впровадили чинний проект санітарно-захисних зон.

152. Через вісім років після набрання Конвенцією чинності, тобто у 2005 році фабрика мала такий проект. Відмовляючи в позовах заявників до фабрики щодо переселення, судові органи влади підкреслили, що права заявників будуть належним чином захищені цим проектом, зокрема з огляду на зменшення висоти породного відвалу та його гідроізоляції. Однак ці заходи, що були передбачені проектом як необхідні для того, щоб зробити виробничу діяльність фабрики безпечною для місцевості поза санітарно-захисною зоною, не були здійснені навіть через понад п'ять років (див. п. 38 вище). Видається, що принаймні до введення в експлуатацію водопроводу в 2009 році мали місце затримки у постачанні питної води до присілка, які спричинили значні труднощі для заявників. Отже, заявників не було належним чином захищено від екологічних ризиків, що виникли через виробничу діяльність фабрики.

153. Стосовно шахти Суд зазначає, що у 2005 році почався процес ліквідації, а розробку проекту санітарно-захисної зони так і не було закінчено. Невідомо, чи дійсно шахта зупинила свою діяльність станом на теперішній час. Однак видається, що заявники продовжують зазнавати впливу через її наявність, зокрема, оскільки їм не відшкодували шкоду, завдану просіданням ґрунтів. Крім того, родина Дубецьких-Найда проживає на відстані 100 метрів від породного відвалу шахти, який потребує екологічного контролю, незалежно від того, функціонує ще шахта чи ні.

154. Загалом вбачається, що протягом всього періоду, який розглядається, як шахта, так і фабрика здійснювали діяльність не у відповідності з застосовними положеннями національного екологічного законодавства, а Уряд не зміг ані сприяти переселенню заявників, ані забезпечити дієву політику, щоб захистити їх від екологічних ризиків, пов'язаних із постійним проживанням у безпосередній близькості до вказаних промислових підприємств.

155. Суд вважає, що вирішувати екологічні проблеми, пов'язані з функціонуванням двох головних промислових підприємств-забрудню-

вачів, які, вочевидь, із самого початку працювали з порушеннями і викидали відходи протягом більше ніж п'ятидесяти років, було складним завданням, яке вимагало часу та значних ресурсів, особливо в контексті низької прибутковості цих підприємств і загальнодержавних економічних труднощів, на які посилався Уряд. У той же час Суд відзначає, що ці промислові підприємства знаходились у сільськогосподарській місцевості, а заявники належали до дуже малої групи людей (не більше двох десятків сімей), які проживали поблизу і зазнавали найбільшого впливу від забруднення. За цих обставин Уряд не зміг надати достатнє пояснення своєї неспроможності ані відселити заявників, ані знайти якісь інші шляхи ефективного вирішення щодо їх індивідуального тягаря протягом понад дванадцяти років.

156. Отже, у цій справі було порушення статті 8 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

157. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

1. Матеріальна шкода

158. Заявники вимагали 28 000 євро відшкодування матеріальної шкоди. Вони стверджували, що ця сума відповідала купівельній вартості двох схожих будинків (кожній родині заявників по одному будинку) у незабрудненій місцевості поблизу. Вони стверджували, що мають право на ці суми відшкодування, оскільки їхні будинки втратили ринкову вартість і не могли бути продані через своє непривабливе місцезнаходження.

159. Уряд зазначив, що ці вимоги були надмірними та необґрунтованими.

160. Розглядаючи вимогу заявників щодо відшкодування матеріальної шкоди, Суд зазначив, що порушення, на яке скаржаться заявники, має триваючий характер. Протягом усього періоду, що розглядається, заявники проживали у своїх будинках і ніколи їх не позбавлялись. Хоча протягом цього періоду їхнє приватне життя зазнавало негативного впливу від виробничої діяльності двох промислових підприємств, ніщо не вказує на те, що вони понесли

будь-які витрати у зв'язку з цим. Отже, заявники не змогли обґрунтувати будь-які матеріальні втрати.

161. Щодо тверджень заявників про втрату їхніми будинками ринкової вартості Суд повторює, що ця заява була подана та розглянута за статтю 8 Конвенції, а не за статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, яка захищає майнові права. Отже, немає причинно-наслідкового зв'язку між встановленим порушенням і стверджуваною втратою ринкової вартості.

162. Стосовно майбутніх заходів, яких слід вжити Урядом для виконання рішення Суду щодо порушення статті 8 Конвенції у цій справі, Суд повторює, що не підлягає сумніву зобов'язання держави виконати остаточне рішення, ухвалене на користь родини Дубецьких-Найда. Що стосується родини Гаврилюк-Ваків, то їхнє переселення до екологічно безпечнішої місцевості є лише одним із можливих рішень. У будь-якому випадку відповідно до статті 41 Конвенції, визнавши порушення статті 8 у цій справі, Суд встановив зобов'язання Уряду вжити належних заходів для виправлення індивідуальної ситуації заявників.

2. Моральна шкода

163. Крім того, родина Дубецьких-Найда вимагала 32 000 євро, а родина Гаврилюк-Ваків — 33 000 євро відшкодування моральної шкоди. Заявники стверджували, що ці суми є відшкодуванням за їхні фізичні страждання, що мали місце в зв'язку з проживанням на екологічно небезпечній території, а також психологічне виснаження через зруйнування їх повсякденного життя, складнощі в міжособистісному спілкуванні та розчарування через тривалі безуспішні спроби домогтися від органів влади виправлення ситуації.

164. Уряд зазначив, що заявникам не слід присуджувати жодного відшкодування.

165. Суд готовий визнати, що тривалий вплив промислового забруднення на заявників спричинив їм багато незручностей, психологічне виснаження та навіть певну міру фізичних страждань і вони можуть почуватися розчарованими через реакцію органів влади на їх труднощі — це зрозуміло з підстав, з яких Суд визнав порушення статті 8. Враховуючи різні відповідні фактори, включно з тривалістю ситуації, яка оскаржується, і здійснюючи свою оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявникам у повному обсязі ті суми відшкодування моральної шкоди, яких вони вимагали.

В. Судові витрати

166. Заявники не висували вимог щодо компенсації судових витрат. Відповідно Суд нічого не присуджує.

С. Пеня

167. Суд вважає за доцільне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

З цих підстав Суд одногосно

1. *Постановляє* викреслити заяву зі списку справ у частині, що стосується скарги Аркадія Гаврилюка.

2. *Оголошує* заяву прийнятною стосовно всіх інших заявників.

3. *Постановляє*, що у цій справі було порушення статті 8 Конвенції.

4. *Постановляє*, що

(a) протягом трьох місяців із дня, коли рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити:

(i) першому, другому, третьому, четвертому та п'ятому заявнику солідарно 32 000 (тридцять дві тисячі) євро;

(ii) шостому, сьомому, восьмому, дев'ятому, десятому та одинадцятому заявнику солідарно 33 000 (тридцять три тисячі) євро, які мають бути конвертовані у національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу, плюс будь-який податок, який може бути стягнуто з цих сум;

(b) зі впливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсоткові пункти.

5. *Відхиляє* решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 10 лютого 2011 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія Вестердік
Лоренцен
Секретар

Пеер
Голова